

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.47>

УДК 657.1

Р. С. Коришкова,

*к. е. н, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1367-2450>

О. Г. Бірюк,

*к. е. н, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6784-3035>

ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФІНАНСОВОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ

R. Korshykova,

PhD in Economics, Associate Professor,

*Professor of the Department of Accounting and Consulting,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

O. Biriuk,

PhD in Economics, Associate Professor,

*Professor of the Department of Accounting and Consulting,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

ASSESSMENT OF THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE BASED ON FINANCIAL AND MANAGEMENT REPORTING

Закриття частини державних реєстрів та обмеження в публікації фінансової та нефінансової інформації суб'єктами господарювання в умовах дії воєнного стану в Україні безумовно є коректним кроком з боку держави, проте такий стан речей зменшує можливості здійснення прогнозів стосовно грошових потоків підприємства, його фінансового стану та ефективності діяльності. Невизначеність економічного середовища в умовах війни ще більше підвищує ризики ведення бізнесу в Україні і ускладнює оцінку його економічної безпеки, особливо з боку зовнішніх користувачів інформації. В економічній літературі вже не одно десятиліття ведуться дискусії та здійснюються дослідження щодо підходів, які дозволять своєчасно виявляти, ідентифікувати, запобігати або мінімізувати негативні наслідки дії різних зовнішніх та внутрішніх загроз та викликів, що виникають під час ведення господарських операцій.

Для здійснення оцінки стану економічної безпеки підприємства та його бізнесу (бізнесів) доцільно розробити та впровадити комплексний механізм дій, методів та прийомів у вигляді моделей, для побудови і аналізу яких необхідно мати достатній масив релевантної інформації, отримання якої забезпечується формуванням якісної звітної інформації, яка повно та достовірно буде висвітлювати усі аспекти життя підприємства.

У статті розглянуто існуючі підходи до визначення поняття «економічна безпека», що дозволило виділити її основні елементи. Досліджено зміст різних видів та форм звітності вітчизняних суб'єктів господарювання з метою виявлення їх можливостей в процесі аналізу різних аспектів діяльності підприємства. Здійснено критичний аналіз достатності інформації в звітності, що оприлюднюється, для оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Дослідження проводилося на основі теоретичних методів, зокрема узагальнення, порівняння, аналізу, а також за допомогою елементів системного методу.

За результатами дослідження визначено масив інформації, що розкривається у фінансовій звітності для збільшення можливостей оцінки стану його економічної безпеки зовнішніми користувачами, але формування якого забезпечується системою внутрішньогосподарського обліку та управлінською звітністю. Запропоновано низку заходів для обґрунтування дотриманням підприємством принципу безперервності як важливого індикатору стану його економічної безпеки.

Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз інших форм публічної звітності компаній з метою виявлення додаткових інформаційних можливостей для оцінювання стану економічної безпеки підприємства.

Closing part of the state registers and limiting the publication of financial and non-financial information by business entities under the conditions of martial law in Ukraine is definitely a correct step on the part of the state, however, this state of affairs reduces the possibility of making forecasts of the percentage of cash flows of the enterprise, its financial condition and operational efficiency. The uncertainty of the economic environment in wartime conditions further increases the risks of doing business in Ukraine and complicates the assessment of its economic security, especially by external users of information. In the economic literature, discussions and researches have been conducted for more than a decade regarding approaches that will allow timely detection, identification, prevention, or minimization of the negative consequences of the action of various external and internal threats and challenges that arise during the conduct of business operations.

In order to assess the state of economic security of the enterprise and its business (businesses), it is expedient to develop and implement a complex mechanism of actions, methods and techniques in the form of models, for the construction and analysis of which it is necessary to have a sufficient array of relevant information, the acquisition of which is ensured by the formation of high-

quality reporting information, which is fully and will reliably cover all aspects of the life of the enterprise.

The article examines the existing approaches to defining the concept of "economic security", which made it possible to identify its main elements. The content of various types and forms of reporting of domestic business entities was studied in order to reveal their flexibility in the process of analyzing various aspects of entrepreneurship. A critical analysis of the sufficiency of information in the published reports was carried out to assess the level of economic security of the enterprise.

The research was conducted on the basis of theoretical methods, in particular generalization, comparison, analysis, and also with the help of elements of the system method.

According to the research results, an array of information disclosed in financial statements is determined to increase the possibilities of assessing the state of its economic security by external users, but the formation of which is provided by the internal accounting system and management reporting. A number of measures are proposed to justify the company's adherence to the principle of continuity as an important indicator of the state of its economic security.

Further research will be directed to the analysis of other forms of public reporting of companies in order to identify additional information opportunities for assessing the state of the economic security of the sub-companies.

Ключові слова: бізнес, економічна безпека бізнесу, фінансова звітність, управлінська звітність, принцип безперервності, ризики.

Keywords: business, economic security of business, financial reporting, management reporting, going concern the principle, risks.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання безпеки діяльності вітчизняних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, форм власності та видів діяльності є одним із основних напрямків роботи їх менеджменту. Воно набуває все більшої актуальності в умовах військової агресії РФ проти України, а завданнями, що має вирішити керівництво, є як збереження діяльності суб'єкта господарювання, так й забезпечення його генезису у майбутньому у повоєнний період. Тому, на сучасному етапі розвитку країни виживання підприємства в умовах невизначеності є однією з ключових проблем, важливість якої постійно зростає. При цьому все більшої актуальності набуває механізм виміру ступеня безпеки діяльності підприємства не тільки його управлінською ланкою, але й зовнішніми користувачами інформації такими як потенційні інвестори, грантодавці, кредитори, в отриманні ресурсів яких зацікавлене підприємство. Враховуючи вищезазначене, постає питання, в яких звітах можна знайти інформацію, за допомогою якої буде можливо більш комплексно підійти до оцінки безпеки підприємства, і чи подається така інформація в достатньому обсязі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику увагу різним аспектам економічної безпеки суб'єкта господарювання приділяють у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як Пушкар М.С., Куцик П.О., Гнилицька Л.В., Легенчук С.Ф., Лучик С.Д., Вахлакова В.В., Горячківська І.В., Кузьомко В.М., Томчук О.Ф., Мулик Т.О., Василішин С.І. та багато інших. Їхні дослідження присвячені питанням визначення сутності та складових економічної безпеки підприємства (бізнесу), у т.ч. з врахуванням особливостей секторів економіки, критеріям, за яким можна виміряти стан економічної безпеки, класифікації ризиків, що супроводжують діяльність підприємства (бізнесу) на різних етапах його функціонування, методикам оцінці фінансового потенціалу та діагностики банкрутства підприємства, а також загальним

вимогам до системи інформаційно-аналітичного забезпечення та складнощам, які виникають під час її побудови.

Проте деякі питання, пов'язані з інформаційним забезпеченням окремих елементів, на основі яких відбувається оцінка рівня економічної безпеки бізнесу в сучасних умовах господарювання, залишаються до кінця не вирішеними, що потребує подальшого дослідження ступеня достатності інформації та її якості.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження відповідності рівня інформаційного наповнення різних видів звітності суб'єкта господарювання завданням, які постають в процесі оцінки його економічної безпеки.

Для досягнення поставленої мети доцільно виконати такі завдання: розглянути підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства; узагальнити пропозиції науковців щодо напрямків її аналізу та оцінювання; визначити ступінь достатності розкриття інформації у звітності підприємства для оцінювання стану його економічної безпеки та визначити основні напрямки комплексного інформаційного забезпечення моніторингу та управління економічною безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі становлення світового господарства, який характеризується економічною глобалізацією, ігнорування питань забезпечення економічної безпеки може мати абсолютно руйнівні наслідки.

Як зазначає Я.А. Жаліло економічна безпека в широкому розумінні – це «складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [1].

Зважаючи на надзвичайну важливість цього питання в Україні впроваджена Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Вона охоплює два взаємопов'язаних напрями - розвиток та безпеку [2], що мають брати до уваги суб'єкти господарювання при формуванні своїх стратегій та оперативних планів.

З позицій дослідження економічної безпеки на рівні підприємства мова, насамперед, має йти про забезпечення сталого розвитку того чи іншого напрямку діяльності компанії або її бізнесу чи бізнесів.

Для досягнення своїх цілей суб'єкт господарювання обирає певний вид або види діяльності, визначення та кодування яких здійснюється відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД). З іншого боку будь-яке підприємство являє собою бізнес або сукупність різних бізнесів. На жаль, НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [3] не містить визначення цього терміну у бухгалтерському сенсі. В зазначеному документі мова йде лише про операцію об'єднання діяльності та її облікове відображення. Проте відповідне визначення надано у Міжнародному стандарті фінансової звітності (МСФЗ) 3 «Об'єднання бізнесу»: бізнес являє собою «цілісну сукупність видів діяльності та активів, що їх можна вести та якими можна управляти з метою надання товарів або послуг клієнтам, отримання інвестиційного доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також отримання іншого доходу від звичайної діяльності суб'єкта господарювання» [4]. Отже, основними елементами бізнесу з позицій бухгалтерського обліку є залучений ресурс, технологічний процес та кінцевий продукт, отримання, використання та зберігання яких може супроводжуватися певними ризиками, що впливатимуть на економічну безпеку компанії загалом.

Слід зазначити, що в економічній літературі відсутнє єдине визначення терміну «економічна безпека бізнесу», а також єдиних підходів стосовно загальновизнаних вимірників досягнення такого стану, про що неодноразово зазначали вітчизняні науковці [5]. На основі компаративного аналізу думок дослідників можна дійти висновку, що в загальному розумінні економічна

безпеку суб'єкта господарювання характеризується таким його станом, який забезпечує найбільш раціональне використання усіх наявних активів, своєчасне виявлення та запобігання їх виникненню у майбутньому, що спрямовано на формування відносної стабільності функціонування підприємства як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

При цьому очевидно, що природа виникнення ризиків та невизначеності, які впливатимуть на підприємство та його бізнес(и), має внутрішнє та зовнішнє походження. Серед зовнішніх загроз діяльності бізнесу можна виділити зміни у податковому, митному, валютному та інших видах законодавства, форс-мажорні обставини, економічні кризи та воєнні дії, банкрутства постачальників або покупців тощо. Ці чинники формуються ззовні, і керівництво підприємства хоча і може прогнозувати їх виникнення, проте запобігти їм в повній мірі, як правило, не здатне. Наприклад, збільшення ставки податку на прибуток має бути застосовано підприємством безумовно.

Своєю чергою внутрішні чинники, особливо такі як низькі показники ефективності та результативності діяльності певного структурного підрозділу підприємства, розголошення комерційної таємниці, розкрадання майна тощо, обов'язково постійно повинні аналізуватися на предмет попередження їх виникнення. Зважаючи на це, виникає питання, у який спосіб можна виміряти рівень безпеки підприємства і яка інформація дозволить виконати цей запит.

Вимірювання економічної безпеки відбувається у різних площинах залежно від вихідного трактування сутності цього поняття. Її вивчення на мікрорівні відбувається в рамках теорії безпекології, яка досліджує природу економічної безпеки підприємства, її джерела та передумови, оцінювання та інформаційне забезпечення [6, 7]. Отже, на думку дослідників, слід виділяти такі основні елементи, за якими доцільно здійснювати моніторинг стану безпеки бізнесу суб'єкта господарювання:

1) інженерно-технічний/технологічний (питання вибору прикладного програмного забезпечення та відповідного обладнання, а також кібербезпеки, що розглядається на законодавчому рівні [8]);

2) екологічний (відповідність стандартам регуляторів, що дозволяє отримати ліцензію на ведення певних видів діяльності; дотримання вимог законодавства ЄС, створення та впровадження інтегрованих систем управління якістю; перехід до принципів циркулярної економіки [9, 10]);

3) інформаційний (конфіденційність, цілісність, відстежуваність, надійність інформації, а також визначення припустимого рівня її блокування, зміни, знищення) [11];

4) кадровий (збереження і розвиток кадрового потенціалу, запобігання протиправним діям з боку персоналу підприємства) [12];

5) правовий (правова регламентація економічних відносин і реалізації правових приписів для створення потрібних умов роботи підприємства, а також організація захисту від впливу різноманітних загроз [13]);

6) фінансовий (оптимізація складу та структури витрат діяльності, формування ефективного асортименту продажу, оптимізація оподаткування, вибір облікової політики та джерел залучення ресурсів; управління грошовими потоками тощо [14]).

Звичайно, можна дискутувати, який із зазначених вище елементів буде мати найбільший вплив на стан економічної безпеки підприємства [15]. Проте зрозуміло, що усі вони мають розглядатися комплексно, застосовуючи різні способи відображення інформації про них у вигляді текстового опису, або показників у грошових вимірниках, або фінансових коефіцієнтів, використання яких вважають найнаочнішими при побудові трендів розвитку різних видів бізнесу.

Для зовнішніх користувачів найдоступнішим джерелом інформації для дослідження діяльності підприємства є його фінансова звітність. На нашу думку, вона дозволяє сформувати значний інформаційний масив для аналізу економічної безпеки підприємства. Так, на основі даних фінансової звітності

здійснюється розрахунок груп показників, які характеризують ліквідність, платоспроможність, фінансову незалежність, рентабельність діяльності та оборотність різних видів активів. Кожна із зазначених груп описує відповідні сторони та аспекти діяльності підприємства залежно від поставлених завдань. Також, за допомогою даних основних фінансових звітів – балансу, звіту про фінансові результати, звіту про власний капітал та звіту про рух грошових коштів – здійснюється діагностика ймовірності банкрутства компанії за допомогою економіко-математичних методів, докладно висвітлених в літературі (R-модель прогнозу ризику банкрутства, модель Е. Альтмана, модель PAS-коефіцієнта, модель Р. Ліса та ін.). При цьому важливі не тільки числові дані за конкретні періоди, але й наявні тенденції та правильне розуміння зв'язків між різними показниками та їхній взаємний вплив.

Хотілося б підкреслити, що в умовах змінного зовнішнього та внутрішнього середовища в процесі вивчення стану економічної безпеки підприємства надзвичайну значимість набуває інформація, яка має відображатися в примітках до фінансової звітності. Насамперед це стосується висвітлення дотримання суб'єктом господарювання принципу безперервності діяльності, що можна вважати наріжним каменем в процесі оцінювання та подання інформації про усі елементи фінансових звітів.

В законодавстві України принцип безперервності означає, що «оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі» [16].

Не зважаючи на те, що розкриття цього аспекту вимагається стандартами, що регулюють ведення фінансового обліку та подання фінансової звітності (МСФЗ або НП(С)БО України), судження щодо дотримання принципу безперервності або невідповідності йому приймається керівництвом підприємства. Тому обґрунтування рішення управлінської ланки не може бути остаточним без залучення даних з інших підсистем бухгалтерського обліку, перш за все, з внутрішньогосподарського обліку. Крім

того, для підвищення рівня обґрунтованості отриманих результатів оцінювати стан економічної безпеки підприємства потрібно як на рівні усього суб'єкта господарювання, так і на рівні окремих бізнесів, сегментів або центрів фінансової відповідальності, інформація про які висвітлюється в управлінській звітності.

Для розуміння, чи дотримується підприємство цього принципу, необхідно впровадити певні організаційно-методичні заходи, а саме: обрати методику або перелік показників, на основі яких буде прийматися рішення керівництва, визначити періодичність здійснення відповідного аналізу, закріпити майбутній період, на який буде екстраполюватися результати аналізу відповідних даних, сформулювати перелік звітних документів та реєстрів, у яких накопичуватиметься доречна для аналізу інформація.

Нині існує низка методичних підходів, за допомогою яких можна оцінити здатність підприємства здійснювати свою діяльність у очікуваному майбутньому і які концентрують увагу на вивченні її виробничих, фінансових та інших ознак. Традиційні підходи до аналізу дотримання принципу безперервності дозволяють оцінити фінансовий стан підприємства на певні дати, вивчити структуру активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів та витрат, а також побачити динаміку змін фінансових показників за звітні періоди. Проте часто застосовувані методики є досить трудомісткими, а їхні результати є недостатніми для формування прогностичної оцінки функціонування підприємства у перспективі. Крім того, виконання тих чи інших параметрів не завжди є достатнім доказом забезпечення прийнятності безперервності діяльності при підготовці фінансової звітності компанії. Тому для своєчасної реакції на зміни економічного середовища керівництво підприємства має впроваджувати новітні методи для вирішення поставлених завдань. Так, наприклад, С. Гупта та Д. Леманн в своїх роботах розглядають методику, яка дозволяє на основі поняття «довічна дохідність покупця» виміряти цінність покупців [17]. Вона базується на графіку отримання доходу від покупців та розрахунковому коефіцієнті відтоку відповідних клієнтів з

плином часу. Цей підхід в сфері маркетингу дозволяє оцінити довгострокові вхідні грошові потоки, що є основою для оцінки платоспроможності підприємства у майбутньому; та показує вплив доходності на залучення, обслуговування, утримання та сегментацію покупців.

Наступним кроком є розуміння, на скільки періодів наперед в своїх оцінках та прогнозах «заглядає» під час аналізу керівництво підприємства, тобто який проміжок часу буде охоплювати очікуване майбутнє для оцінки виконання принципу безперервності діяльності. Відповідь на це питання є неоднозначною і визначатиметься багатьма чинниками, наприклад, галузевими або технологічними особливостями діяльності підприємства, його бізнес-моделлю, видом ринку, на якому діє суб'єкт господарювання тощо. Так, у разі коли тривалість нормального операційного циклу перевищує один рік, для визначення часової перспективи необхідно також врахувати кількість замовлень на рік, що може «розширити» горизонт планування до п'яти років. Якщо такий цикл менше ніж 12 місяців, то очікування керівництва мають поширюватися хоча б на один наступний фінансовий рік. Аналогічний підхід буде доречним до застосування вітчизняними суб'єктами господарювання, які щоденно стикаються з новими викликами в умовах війни. Звичайно, що чим тривалішим є горизонт планування, тим більш привабливішим буде виглядати підприємство, оскільки це може свідчити про наміри керівництва щодо реалізації довгострокових проєктів. З іншого боку, така інформація стає більш суб'єктивною та менше піддається перевірці. Тому вважаємо за доречне рекомендувати проводити аналіз можливостей підприємства продовжувати свою діяльність в тих самих масштабах і на основі тих самих бізнесів при складанні проміжної фінансової звітності, а в ідеалі – на помісячній основі, особливо якщо господарські операції здійснюються в умовах значної невизначеності.

Для обґрунтування керівництвом компанії судження про дотримання підприємством принципу безперервності крім публічних даних необхідно використовувати й інсайдерську інформацію у вигляді бізнес-плану, бюджетів

на прогностний період та звітів про їхнє виконання. Крім того, для формування суджень керівництва слід долучити, як мінімум, такі дані з системи управлінського обліку:

- бази контрагентів (існуючі постачальники у розрізі конкурентоспроможності та потенційні постачальники аналогічних активів; покупці у розрізі їх платоспроможності та наявних порушень мов взаєморозрахунків);

- портфелі поточних замовлень у розрізі загальних сум, стадії виконання, строків завершення, рентабельності, а також запланованих замовлень у розрізі ймовірності їх отримання;

- величини часток (сегментів) ринків збуту продукції та перелік основних конкурентів компанії, як на локальному, так і на міжнародному рівнях;

- характеристика існуючих виробничих потужностей підприємства з аналізом перспектив їх збереження або розширення тощо.

Використання зазначеної вище нефінансової інформації дозволить керівництву оцінити здатність підприємства у створенні у майбутньому економічної доданої вартості та грошових потоків і прийняти більш зважене рішення щодо доцільності продовження діяльності як окремих бізнесів, так і суб'єкта господарювання загалом.

Для виконання фінансовою звітністю прогностної функції, у т. ч. і для розуміння стану економічної безпеки та оцінки дотримання принципу безперервності, вона має містити опис основних ризиків, що характерні для діяльності підприємства та його бізнесів: ринковий, валютний, кредитний, відсотковий, податковий ризики тощо, а також ризик самої системи бухгалтерського обліку [18]. На жаль, така інформація, як правило, подається тільки в звітності, складеної за міжнародними стандартами фінансової звітності, наприклад, у розділі «Операційне середовище, ризики та економічні умови діяльності». Суб'єкти господарювання, які звітуються на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку зазвичай

ігнорують розкриття такої інформації, заповнюючи тільки таблиці в формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності». Поряд з тим навіть за МСФЗ підприємство висвітлює тільки ті ризики, які вимагаються положеннями відповідних стандартів, які періодично оновлюються. Так, з 01 січня 2024 року набувають чинності зміни до МСБО (IAS) 7 «Звіт про рух грошових коштів» та МСФЗ (IFRS) 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» завдяки прийняттю Радою з МСФЗ документу «Угоди фінансування постачальників», відповідно до яких передбачено додаткові вимоги до розкриття інформації про свої угоди фінансування постачальників. Це дозволить користувачам фінансової звітності «оцінювати вплив таких угод на зобов'язання та рух грошових коштів підприємства та його експозицію щодо ризику ліквідності» [19]. Інші ризики, наприклад, ризик втрати ділової репутації, у примітках безпосередньо не представлені, і тільки в консолідованій фінансовій звітності подаються збитки від зменшення корисності гудвілу дочірнього підприємства, сформовані розрахунковим шляхом. Брак інформації про дотичні ризики може пояснюватися не тільки небажанням керівництва підприємства робити додатковий аналіз, але й недостатністю навичок застосування відповідних аналітичних методик, а також відсутністю налаштованої у певний спосіб інформаційної системи, яка б дозволила централізовано, в необхідному обсязі та з достатнім рівнем деталізації накопичувати та обробляти необхідну для такого розкриття вхідні дані. Так, наприклад, одна з проблем, з якими стикається будь-яке підприємство, це розрахунок суми резерву сумнівних боргів в системі НП(С)БО або резерву очікуваних кредитних ризиків відповідно до положень МСФЗ. Питання полягає в тому, у який спосіб визначити коефіцієнти сумнівності поточної дебіторської заборгованості, оскільки залежно від обраного підходу величина таких резервів може значно відрізнятись. Це, своєю чергою, впливатиме на величину чистих активів підприємства і показники швидкої й загальної ліквідності. Тому розробка релевантних методик виявлення та оцінювання властивих підприємству ризиків з метою

прогнозування їхнього впливу на його майбутню діяльність підприємства має стати невід'ємною складовою перевірки дотримання принципу безперервності та оцінки стану економічної безпеки підприємства.

Ризик самої системи бухгалтерського обліку крім можливих маніпуляцій та шахрайства обумовлюється змістом суджень, припущень та оцінок, які робить керівництво компанії. Для коректної інтерпретації отриманих фінансових коефіцієнтів користувач має розуміти принципи, методи та процедури, які використовує підприємство при розробці облікової політики та вибору облікових оцінок щодо суттєвих статей. Саме вони виступають дієвим інструментом управління показниками як фінансового стану підприємства, так і результатів його діяльності. Проте, як свідчить практика, розкриття основ підготовки фінансової звітності та інших суттєвих положень облікової політики, включаючи опис порядку зміни в обліковій політиці та принципах розкриття інформації, завжди подано у фінансовій звітності тих компаній, які звітуються на основі МСФЗ. У той же час у фінансових звітах суб'єктів господарювання, що не становлять суспільний інтерес і використовують для звітування НП(С)БО України, навіть у річній фінансовій звітності такі розкриття часто відсутні. Відмова від презентації інформації про використання суджень, оцінок та припущень, які робить керівництво підприємства при підготовці фінансової звітності, зменшує можливості користувачів у розумінні фінансових даних.

Таким чином, значний масив фінансової та нефінансової інформації щодо усіх аспектів життя компанії, на основі якого готується звітність та формуються судження керівництва, можна отримати як з фінансового, так і з внутрішньогосподарського обліку. Але побудова ефективного механізму обліково-аналітичного забезпечення процесу оцінки стану економічної безпеки на підприємстві вимагатиме запровадження низки заходів (табл. 1).

Таблиця 1. Заходи в системі управлінського обліку з метою забезпечення економічної безпеки підприємства

Напрямок	Завдання	Дія
Інтеграція інформаційних систем	для об'єднання всіх управлінських процесів у єдину платформу	- впровадження сучасних ERP-систем (Enterprise Resource Planning)
	для аналізу та візуалізації даних	- використання систем Business Intelligence (BI)
Автоматизація процесів обліку	для зменшення ймовірності помилок та підвищення ефективності роботи	- автоматизація рутинних операцій
	для обробки великих обсягів даних	- використання роботизованої автоматизації процесів (RPA)
Розширення аналітичних можливостей	для оцінки ризиків і моделювання сценаріїв розвитку	- впровадження методів прогнозової аналітики
	для виявлення прихованих тенденцій та потенційних загроз	- використання аналізу великих даних (Big Data)
Посилення внутрішнього контролю	для зменшення ризиків шахрайства та помилок	- розробка та впровадження політик і процедур внутрішнього контролю
	для перевірки дотримання встановлених процедур	- проведення регулярних внутрішніх аудитів
Покращення комунікацій	розробка методик взаємодії лінійних керівників і функціональних служб при обґрунтуванні та прийнятті рішень щодо управління витратами	впровадження ефективних каналів комунікації між різними підрозділами для своєчасного обміну інформацією.
		регулярне проведення нарад для обговорення поточних питань та визначення пріоритетів.

Джерело: сформовано на основі [14; 20; 21].

Впровадження вищезазначених заходів дозволить створити комплексне інформаційне забезпечення моніторингу та управління економічною безпекою підприємства.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для збереження і розвитку підприємства власники мають забезпечити певний рівень його економічної безпеки, яка є багатоаспектним поняттям та має різні напрями прояву. Вона охоплює декілька функціональних складових системи управління (прогнозування, облік, контроль, аналіз), які на кожному підприємстві можуть мати різні пріоритети.

Для оцінки стану економічної безпеки суб'єкта господарювання першочергово використовується бухгалтерська інформація, яка

відображається у відповідних формах фінансової звітності. При цьому система фінансового обліку дає можливість підготовки кількісних даних, що дозволяють оцінити прогрес підприємства на шляху до створення економічної безпеки та підвищення її рівня на основі абсолютних або відносних показників. Проте важливим чинником її забезпечення слід також вважати можливість дотримання підприємством принципу безперервності, що обґрунтовується керівництвом. Основою для прийняття твердження про виконання цього принципу є дані внутрішньогосподарського обліку та управлінських звітів, які містять різноманітні за вимірюванням та формою подачі показники, у тому числі опис основних ризиків, пов'язаних з підприємством та його бізнесами.

Для отримання сукупності доречних для оцінки стану економічної безпеки підприємства даних необхідно впроваджувати новітні організаційно-методичні заходи, які б сприяли формуванню комплексної інформаційної системи.

Подальші дослідження будуть присвячені питанням оцінки стану економічної безпеки суб'єкта господарювання на основі аналізу змісту інших видів публічних звітів, виявлення їхніх «вузьких» місць та розробка рекомендацій щодо їх подолання.

Література

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-18765>
2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11.08.2021 р. №347/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613> (дата звернення: 05.07.2024).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. №163. Дата оновлення: 12.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>

4. Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 «Об'єднання бізнесу». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2003_ukr_AH.pdf

5. Tomchuk O., Mulyk T. Accounting and Analytical Security Assessment of Economic Security of Agricultural Enterprises. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Випуск 33. Частина 2. С. 69-81. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-34>.

6. Рач В.А. Сучасний погляд на систему економічної безпеки «державо-регіон-підприємство» як цілісного об'єкту безпекології. *Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр.* Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. № 4(44). С. 151-156.

7. Вахлакова В.В. Економічна безпекологія: становлення науки. *Проблеми економіки*. 2017. №1. С. 290-296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Рекон_2017_1_41.

8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. №2163-VIII. Дата оновлення: 05.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 05.07.2024).

9. Черчик Л. Екологічна безпека в системі менеджменту підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. №1. С. 55-61. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/422/351>.

10. Замлинський В.Ю., Герецький Р.В., Фірса Д.Р., Степаненко С.В. Посилення економічної безпеки через концепцію Zero Waste у сталому бізнесі. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Volume 8. № 4. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-22>

11. R. Witty, J. Dubiel, J. Girard, J. Graff, A. Hallawell, B. Hildreth, N. MacDonald, W. Malik, J. Pescatore, M. Reynolds, K. Russell, A. Weintraub, V. Wheatman. The Price of Information Security. Gartner Research, Strategic Analysis Report, K-11-65- 34, June 2001.

12. Воронько-Невіднича Т., Демиденко Л., Здоров В. Особливості формування та забезпечення кадрової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-57>

13. Зачосова Н.В., Чакалов Р.К. Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Випуск 4(04). С. 34-38. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/9.pdf

14. Hnylytska L., Korshykova R., Boiarova O. Modeling the states of agrarian enterprises' economic security with management accounting tools. *24th International Scientific Conference "Economic Science for Rural Development 2023"*, 10-12 May 2023, Jelgava, Latvia. DOI:10.22616/ESRD.2023.57.058.

15. Vasylishyn S., Ulyanchenko O., Bochulia T., Herasymenko Yu., Gorokh O. Improvement of analytical support of economic security management of the agricultural enterprises. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. Vol. 7. № 3. Pp. 123–141. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.08>

16. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 19.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 05.07.2024).

17. Gupta, Sunil and Donald R. Lehmann (2003), "Customers as Assets", *Journal of Interactive Marketing*, 17 (1), 9-24.

18. Вигівська І.М. Бухгалтерський облік діяльності підприємств в умовах ризику: організація та методика: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. 08.00.09. Житомир: ЖДТУ, 2010. 200 с.

19. Роз'яснення щодо складання річної фінансової звітності за 2023 рік. Зміни до Міжнародних стандартів фінансової звітності. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozyasnennya-schodo-skladannya-richnoyi-finansovoyi-zvitnosti-za-2023-rik-zmini-do-mijnarodnih-standartiv-finansovoyi-zvitnosti> (дата звернення: 05.07.2024).

20. Оксамитна Л. П., Пряха Р. І. Особливості сучасних ERP-систем управління бізнес-процесами підприємства. *Управління розвитком складних систем*. 2022. № 51. С. 31-40, DOI: <https://dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2022.51.31-40>

21. Замлинський В.А., Щуровська А.Ю., Замлинська О.В. Особливості та характеристики Business Intelligence (BI)-систем як інструменту підвищення ефективності діяльності компанії. *Ukrainian Journal of Applied*

References

1. Encyclopedia of modern Ukraine (2024), “Economic security”, available at: <https://esu.com.ua/article-18765> (Accessed 05 July 2024).
2. President of Ukraine (2021), “Strategy of economic security of Ukraine for the period until 2025”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613> (Accessed 05 July 2024).
3. Ministry of Finance of Ukraine (1999), “National regulation (standard) of accounting 19 "Unification of enterprises", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text> (Accessed 05 July 2024).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2012), “International Financial Reporting Standard 3 "Business Combinations", available at: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2003_ukr_AH.pdf (Accessed 05 July 2024).
5. Tomchuk, O. and Mulyk, T. (2020), “Accounting and Analytical Security Assessment of Economic Security of Agricultural Enterprises”, *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, vol. 33, no. 2, pp. 69-81, DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-34>
6. Rach, V.A. (2012), “A modern view of the system of economic security "state-region-enterprise" as an integral object of security”, *Project management and production development: Coll. of science pr. Luhansk: department of SNU named after V. Dalya*, vol. 4(44), pp. 151-156.
7. Vakhlakova, V.V. (2017), “Economic security: the formation of a science”, *Problems of the economy*, vol. 1, pp. 290-296, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Pekon_2017_1_41 (Accessed 05 July 2024).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), Law of Ukraine “On the main principles of ensuring cyber security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (Accessed 05 July 2024).
9. Cherchyk, L. (2019), “Environmental safety in the enterprise management system”, *Economic Journal of Lesya Ukrainka East European National University*,

vol. 1, pp. 55-61, available at:
<https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/422/351> (Accessed 05 July 2024).

10. Zamlynskyi, V.Yu., Geretskyi, R.V., Firs, D.R. and Stepanenko, S.V. (2023), "Strengthening economic security through the concept of Zero Waste in sustainable business", *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, Vol. 8, no. 4, available at: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/1e8cee92-7efe-40d6-9f0d-fa1f3235af70/content> (Accessed 05 July 2024).

11. Witty, R., Dubiel, J., Girard, J., Graff, J., Hallawell, A., Hildreth, B., MacDonald, N., Malik, W., Pescatore, J., Reynolds, M., Russell, K., Weintraub, A. and Wheatman, V. (2001), "The Price of Information Security", *Gartner Research, Strategic Analysis Report*, K-11-65- 34.

12. Voronko-Nevidnycha, T., Demydenko, L. and Zdrov, V. (2021), "Peculiarities of formation and provision of personnel security of the enterprise", *Economy and Society*, vol. 28, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-57>

13. Zachosova, N.V. and Chakalov, R.K. (2017), "Legal provision of economic security of subjects of economic activity", *Priazov Economic Herald*, vol. 4(04), pp. 34-38, available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/9.pdf (Accessed 05 July 2024).

14. Hnylytska, L., Korshykova, R. and Boiarova, O. (2023), "Modeling the states of agrarian enterprises` economic security with management accounting tools", *24th International Scientific Conference "Economic Science for Rural Development*, Jelgava, Latvia, DOI: 10.22616/ESRD.2023.57.058

15. Vasylyshyn, S., Ulyanchenko, O., Bochulia, T., Herasymenko, Yu. and Gorokh, O. (2021), "Improvement of analytical support of economic security management of the agricultural enterprises", *Agricultural and Resource Economics*, Vol. 7, no. 3, pp. 123–141, DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.08>

16. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), Law of Ukraine “On accounting and financial reporting in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 05 July 2024).
17. Sunil, G. and Lehmann, D. R. (2003), “Customers as Assets”, *Journal of Interactive Marketing*, vol. 17 (1), pp. 9-24.
18. Vyhivska, I.M. (2010), “Accounting of enterprise activity under risk conditions: organization and methodology”, Ph.D. Thesis, economy, ZHDTU, Zhytomyr.
19. National Bank of Ukraine (2023), “Clarification regarding the preparation of annual financial statements for 2023. Changes to International Financial Reporting Standards”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozyasnennya-schodo-skladannya-richnoyi-finansovoyi-zvitnosti-za-2023-rik-zmini-do-mijnarodnih-standativ-finansovoyi-zvitnosti> (Accessed 05 July 2024).
20. Oksamitna, L. P. and Pryakha, R. I. (2022), “Peculiarities of modern ERP systems for managing enterprise business processes”, *Management of the development of complex systems*, vol. 51, pp. 31-40, DOI: <https://dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2022.51.31-40>
21. Zamlynsky, V.A., Shchurovska, A.Yu. and Zamlynska, O.V. (2023), “Features and characteristics of Business Intelligence (BI) systems as a tool for increasing the efficiency of the company's activities”, *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, Vol. 8, no. 1, pp. 53-61, DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-1-8>

Стаття надійшла до редакції 09.08.2024 р.